

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Է Ռ Ն Ա Ն Ի

ՖԻՆԱՆՍԵՐԵՆԻՅ ԹԱՐԳԱՐԱՆԵՅ

Յ. ՏԵՐ-ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Վերջերս Հիւկոյի այս մէկ տրամը, վերականութեան յաղթանակը, 1830ի փետր. 12-ին էր որ առաջին անգամ ներկայացուցաւ թէւաթուր—Պոստնէզլին մէջ, խանդավառութիւնը այնչափ կատարեալ էր՝ որ միւսնոյն տարին 45 անգամ բեմ հանուցաւ այդ հինգ արարուածով թատերախաղը:

Ռուսահայերու մէջ այսօր միայն կարելի պիտի ըլլայ ներկայացնել զայն, քանի որ ցարդ անոր հայերէն թարգմանութիւնը կը պակսէ:

«Բագուի Հայոց հրատարակչական լնկերութիւնը», որուն գոյութիւնը շատ հին չէ, հրատարակած է արդէն պ. Մ.—Շահնազարեանի Փելլիք, պ. Ահարոնեանի Արցունքի Հովիտը, Պ. Յ. Թումանեանի Բաւառականութիւնները.—փոփոխակի՝ ոտանաւորներ ու տրամաններ.—հիմայ կարգը տրամանն ըլլալով՝ պ. Տէր—Գեորգեան թարգմանած է Հիւկոյի Խոնանին՝ Չափակցեալ (5—5) և ընդհանրապէս յանգաւոր է: Ի՛նչ որ ժէզիտել, որ ոռուսահայեր մեծ համակրանք ունին այդ 5—5 չափին: Համակրանք՝ որ առաջ կու գայ սոյն լայն անդամատութենէն, զիւրութիւնէն. պարագայ մը՝ որ շատ սիրելի է թարգմանութեան պէս դժուար բանի մը համար: Պ. Տ.—Գեորգեանի ոտանաւորը ներդաշնակ է, քիչ անգամ խութեւր կը հանգիւսի, որոնք բեմական շլուծփին մէջ նկատի պիտի չառնուին անշուշտ: Թէպէտ ոռուսահայ ո՛ր և է չափական թարգմանութիւն, նոյն իսկ ինքնաբերութիւն, միշտ քիչ մը անհաճոյ կը հնչէ թրգահայերուն, որոնք ոգի մը, շեշտ մը

պակաս կը գտնեն անոնց մէջ, սակայն կրնամ ըսել որ Լաւոնիի ներկայ թարգմանութիւնը նուազ զգացնել պիտի տայ այդ պաղութիւնը՝ թրգահայերուն, և յաջող ներդաշնակութիւններէն մին է՝ ոռուսահայերուն համար: Ամէն դէպքի մէջ, սակայն, հոգ չէ. Հիւկոն անգամ՝ Լամարգիւնի ներդաշնակութեան գաղտնիքը չի գիտեր:

Իսկ թէ պ. թարգմանիչը որչափ հաւատարիմ մնացած է Փրանսերէն բնագրին՝ ամենակարեւոր խնդիր մըն է՝ զոր յանձն չեմ պոներ երաշխատելու. և աս՝ բան մը չի յայտնէր յարգ. թարգմանչին արժանաւորութեան կամ ոչ.—էս յանձն չառի բաղդատութեան համբերութիւն ունենալ:

Բայց կը շնորհաւորեմ ոռուսահայ թատրոնի գործիչները, որ իրենց սեփականաւ կը ճոխացնեն ոչ միայն «Խոնանի»ի պէս թարգմանութիւններով՝ այլ նոյն իսկ ինքնագիր տրամաններով, ինչպէս «Արցունքի Հովիտը» «Սև թռչունը»...

Հ. Ղ. ԲԻԿԵԱՆ

« ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԵՐԿՐԱՄԱՆ »

()ամանեան նոր Դարաշրջանին առթիւ՝ երբ հպատակ ազգերու հետ ընկճուած հայն ալ կը ստանայ իր ազատութիւնը, անդիէն «Հայրենիք»ի խմբագրութիւնը, քիչ վերջ, օգտակար և շքեղ հրատարակութիւն մ'ի լոյս կը հանէ, պարտական սեպելով զինք այդ ձեռնարկին՝ հայ ազգի որբանին անուանակիրն ըլլալուն: Այդ է հայ «Հայրենիք Երգարան»ը: Եթէ ցօղաթուրմ ծաղկի մը սուտկը՝ առտուան զեփիւտին զիմաց, նորածագ արեւուն տակ կենդանութիւն կը շնչէ, որքան աւելի պիտի շնչէ այժմ հայը՝ իր պարգուած երկնքին ներքեւ, ուր այնքան հեծեց, Հիմայ որ ցաւերն սկսան փարատիլ պիտի զուարճանայ ուրեմն սոյն երգերը նուազած պահուն: Յիւրաւի գովելի մտածութիւն մ'է, որ իրագործած է «Հայրեն»

նիք» թերթը Պոսթընի մէջ: Այդ հաւաքածոն, ո՛չ միայն երգելի քերթուածներու շտեմարան մը կը ներկայացնէ, այլ կը ցուցնէ և կը սորվեցնէ զանազան երգերու հղանակներն ալ՝ եւրոպական նութայով: Մոյն մեծադիր հատորը՝ որ կը բաղկանայ 304 էջերէ՝ ճոխացած է 200(է աւելի Ազգային, Հայրենասիրական, Սեղափոխական և Սիրոյ երգերով: Նոթագրեալ հղանակները թուով 61 հատ են, որոնց ճշտութեան մասին հրատարակողը գրած են Յառաջաբանին մէջ՝ թէ «Երգերը հմուտ անձերու կողմէ երգուելով՝ ձայնագրած է Պոսթընի յայտնի երաժշտագէտ Mr. Y. P. Weston. Կոմիտաս Վարդապետի և Պն. Գրիգոր Միրզայեանի (Սիւնի) եղանակած երգերը ընդունած ենք Կովկասէն՝ հեղինակներէն. մասամբ միայն օգտուած ենք կողմնակի աղբիւրներէ»:

«Հայրենիք» ի խմբագրութիւնը կը ստուերագծէ նաև մի քանի նշանաւոր հայ բանաստեղծներու կենդանագիրքներ և անոնց կենսագրական գիծերը. ստոյգ են. Հ. Ղ. Աւիշան. — Ահարոնեան. — Գամառ. — Գաթիպա. — Պ. Գուրեան. — Խորեան Հայրիկ. — Մ. Նալբանդեան. — Խ. արք. Նար. — պէյ. — Մ. Պէշիկթաշեան. — Նահապետ Քուշակ. — Ասոնցմէ դուրս կան մէկ երկու այլ յեղափոխական գործիչներու պատկերներ՝ իրենց ձօնուած երգերուն քովիկը: Երգարանին սկիզբը՝ Յառաջաբանէն ալ առաջ՝ Հայոց Պաշտելի Նահապետին թողուած է ստուար հաւաքածոյին Նախըրգանքն ընել՝ իր «Գարունն Հայաստանի» քաղցր և հմայիչ ոտանաւորով:

Հայոց աշխարհիկ, գարունդ է հասել: Ահա գեղեցիկ գարուն քո եկել. և այլն: Զոխ երգարանիս հրատարակութեան առթիւ՝ հրապարակու կը շնորհաւորենք անոր կազմութեան ձեռնարկողները, որ իրաւամբ գովեստի արժանի են: Չայս ունենալ կը յանձնարարենք ամէն անոնց՝ որոնք հայ անունը կը կրեն:

Հ. Ղ. ՏԱՅԵԱՆ

ՀԻՆ ԱՐՆԵՆԵԼԻԻ ԲԱՆԿԱՅԻՆԻԹԻԹԻՆԵՆԸ

(Կ. ԳՕՐԻՆԻՆ)

Արդի ազգային գրականութեան մէջ կը շտապեն լոյս տեսնել զանազան պատմագրութիւններ, թէ՛ քաղաքական և թէ՛ քննական, որոնք ընդհանրապէս մասնական գրութիւններ են և կամ հին հայ պատմութեան հետ միայն կը զբաղին: Մինչդեռ եւրոպական գրական ասպարիզին վրայ, շնորհիւ Ասորիքի, Եգիպտոսի և Յունաստանի մեծամեծ պեղումներուն, այս երկիրներու փալաւն անցեալի պատմութիւնը դարձեալ կը կենդանանայ դարաւոր աւերակներու տակէն և արդի պատմութեանց հետ համընթանալու կը զգի զարոցներու մէջ:

Չնք ըսելի թէ անձանթ է հին ազգաց, մաւաւաղ արեւելեան ազգաց քաղաքակրթութեան պատմութիւնը մեր գրականութեան ալ. բայց անոր դասաւանդութիւնը ընդհանրացած չէ մեր դպրոցներուն մէջ, որովհետև կարևոր միջոցը, դասագիրքը կը պակսի անոնց: Սակայն, շնորհիւ Պ. Խս. Յարութիւնեանի և Պ. Յովս. Թաղէտեանի այդ առաւելութիւնն ալ կ'ունենան հիմայ հայ աշակերտները:

Երկու գրիչներս՝ Կ. Գօրիսի ուս հեղինակին «Հին Արեւելքի քաղաքակրթութեան» դասագիրքին կարևորագոյն էջերը թարգմանելով և հմտալից յաւելումներով զայն ճոխացնելով, կ'ընծայեն հայ դպրոցներուն:

«Հին Արեւելքի քաղաքակրթութեան» պատմութիւնը իր 324 էջերուն մէջ 107 պատկերներովն ամենորոշ գաղափար կու տայ այդ ազգաց վրայ, որոնք արեւմտեան Ասիոյ արիւնքին մի առ մի գաղափարով ու գէնքով:

Առասպելի ստուերներէն դուրս կը ցատկին պարզ ու գրաւիչ կերպով, Ասիոյ անցեալին մը տաւոր ու նիւթական կեանքը:

Գիրքս՝ եօթն զանազան մասերու բաժնուած է. «Նախամարդու կեանքը», Եգիպտոս, Բաբելոն և Ասորեստան, Փինիկիա, Արիական Ցեղը և Հերոսական Յունաստանը: Այս բաժանումներու մէջ կը լսենք ճարտարահիւս գրչի մը գործը՝ նշուածներ և եղած յաւելումներու հմտութիւն ու ճաշակաւոր դասաւորութիւն: Միայն թէ, անշուշտ ներդրումով պիտի գտնուի Պ. Թաղէտեան այս յիստորիքեան, «Նախամարդու կեանքը» որ համառօտաբար թարգմանուած է միայն Վիպլէրի ընդարձակ երկէն, այնքան գիտական հմտութիւն ունի, որքան իր յաշիւր մասերը: Թեպէտ և յարգելի թարգմանիչը գրքիս յառաջաբանին մէջ կ'ըսէ թէ՛ «տեղ տեղ կրճատել ենք բնագիրը, աշխատելով խուսափել այն մանրամասնութիւններէ, որոնք էական նշանակութիւն չունենալով մի միայն կը ծանրաբեռնէին աշակերտներին յիշողութիւնը» սակայն, Պ. Թաղէտեան այս նախազգուշութեամբ, «Նախամարդու կեանքը» գրքիս միւս մասերուն հաւասար ըլլալէն, իրեն հմտութիւն և իրականութիւն շատ հեռու կը բռնէ, վասն զի ընթերցողն առջեւ